

Yazın dergisinin editörlüğünü yaparken hemen her sayıda birkaç kitabın tanıtımını yapardım. Bunlardan birkaç tanesini daha önce iletmiştim. Şimdi bir tanıtımı daha iletıyorum: Ergun Aydınoğlu ve yıllarını Paris’te geçirmiş bir siyasi sürgünün değerlendirmeleri...

Yazıyı 18 yıl önce yazmışım ve anlatım tarzımın hiç hoşuma gitmediğini belirtmeliyim.

Söylenmese de Olurdu, Ergun Aydınoğlu, Belge Yayınları, 1996, 288 s.

Önemli bir kitap ve sonunda insanın moralini bozan bir kitap. Ergun Aydınoğlu 48 yaşında, kitabı yazarken yaşı daha da az olmalı. Aydınoğlu ne sosyalist düşüncelerinden vazgeçmiş ne de yaşadığı hayattan pişman olmuş. Ömrünün ikinci yarısını birinci yarısında savunduklarını yadsıyarak geçiren birisi değil. Yine de, açıkça söylenmese bile, birşeylerin bittiğini hissediyorsunuz kitabı bitirdiğinizde. Dünyada birşeyler bitti, sosyalist ülkelerin çöküşü –onları beğensin ya da beğenmesin- herkesi etkiledi. Olan aslında insanlığın bir büyük denemesinin başarısı ve başarısızlıklarıyla sona ermesidir. Bu bitişin –ileride değişik bir doğuş olacak olsa bile- onu yaşamış, onun için savaşmış, yeteneklerini, enerjisini ve hatta hayatını ortaya koymuş bir insana burukluk vermemesi olanaksızdır. Sözü nü ettiğim bitiş duygusu bu değildir. Ergun Aydınoğlu henüz ellisine gelmeden hayattan büyük beklentileri, büyük umutları, büyük heyecanları bitmiş. Belki yanılıyorum ama Aydınoğlu’ndaki “büyük” bitmiş gibi geldi bana. Yorgunluk, burukluk ya da hangi nedenle olursa olsun, bu kuşağın insanlarındaki “büyük” bitmedi.

Aydınoğlu gerek entelektüel ilgi alanının genişliği ve gerekse de bireysel mutluluğu olanakları ölçüsünde araması ve yaşaması yönünden, herşeyini dar anlamda politikaya hapseden –ve bu nedenle de kolayca çökenlerden değil. Bu nedenle kitaptaki genel hava sonunda insanın moralini bozuyor.

Kitap dört bölümden oluşuyor: “Bugün“ü “dün“ ile canlandırmaya ya da gömmeye çalışırken, bir siyasi göçmenin etrafa bakışı, dünya’dan ve Türkiye’ye bakarken ve “kişisel“e dair. Aslında ilk bölümün adı bile bazı şeyleri açıklıyor. Bugün çok kötü ve neredeyse seçeneksiz durumdaki dünyada ayakta durabiliyorsak eğer, bu dün sayesinde. Bugünün 40-50 yaş arası insanı, geçmişte yaşadığı “büyük“ sayesinde ayakta durabilmektedir. Bu önemli, ama bir dönem de bitti ve bu nedenle de bugün’ün –buna bağlı olarak da dün’ün- yıkılması gerek. Herşeyin değil tabii, ama bazı önemlilerin yıkılıp yerlerine yeni dönemin belirlemeye başlayan yeni önemlilerinin konması gerek. Artık “büyük“ün olmaması, yeterli değişim umudunun olmamasından mı kaynaklanıyor? 40-50 yaş arası insan için, “Artık değişecek zaman kalmadı, çok geç“ de denemez. Çok bilen zor değişir, belki de ondan.

İlk bölümün bence en önemli satırları 21. sayfadadır. Suriye’de bir hapisanede Ebul İyd adlı bir komitacı ile konuşurken şunları düşünür Aydınoğlu: *“Ona göre –her ne kadar yüksek sesle söylemese de- sadece iktidara geçmek için hapise girilir, işkenceye yatırılır ya da iki metrelik çukura yakın durulurdu. Oysa biz –biz de her ne kadar yüksek sesle söylemesek de- namusumuzla muhalefette kalabilmek için bu işleri yapıyor gibiydik. Sanki hissediyorduk ki böyle davranmazsak, muhalefette bile kalamayacağız. Sürü olacağız.”*

Bu sözler birkaç devrimci kuşağın hayatını kapsar. O sıralarda başka şeylere inansak bile, namusumuzla muhalefette kalabilmek, insan kalabilmek için devrimci olduk. Burada sorun, Türkiye insanındaki (ve Türkiye devrimcisindeki) büyük kimlik sorunuyla ilgilidir. Hemen herkes devrimci harekette bir kimlik buldu, bu kiminde sağlam oturdu, kiminde iğreti durdu ve yıkıldı. Abdullah Öcalan’ın ilgimi çeken bir cümlesini okumuştum. Yaklaşık şöyleydi: *“Biz, dağlarda elinde silah, kendine kimlik arayan bir halkın çocuklarıyız.”* Bizim de aradığımız aynıydı, sadece çoğumuzun halkın çocuğu olduğu söylenemez. Onlar da başlangıçta halkın çocuğu değillerdi, sonradan oldular ya da olabildiler.

Kitabın ikinci bölümünde önemli bir eksik hemen göze çarpıyor. Sanıyorum bu Aydınoğlu’nun içinde bulunduğu politik yapının göçmenlere bakış açısından kaynaklanıyor. Aydınoğlu, 1980 sonrasının, bu ülkenin tarihindeki ilk büyük politik göçün insanlarına bakıyor ve önemli

değerlendirmeler yapıyor, ancak bunlar sadece onlara baktığı için eksik kalıyor. (Yazar bir sonraki bölümde açık bir cümle söylüyor: *“Bunlar, 1981’den beri doğru dürüst Türkçe gazete okumayan birinin yazıları.”*) Batı Avrupa ülkelerinde üç milyon civarında Türkiyeli yaşıyor. Siyasi göçmenler, bu anlamda, bir Türkiye’den başka bir Türkiye’ye geldiler. Latin Amerikalı veya Afrikalı göçmenler gibi kendilerini yalnızlık içinde bulmadılar. Onların ilk yıllarında (bazılarının bugün bile) sadece Türkiye’ye bakmalarında yetersizliklerinin yanısıra bu durumun da büyük payı vardır. “Küçük Türkiye”de yaşayıp “Büyük Türkiye”yi düşünmek varken, içinde yaşadığı toplumla –hangi düzeyde olursa olsun- daha yakın ilişkiye geçmek birçok kişi için hiç de gerekemeyebilir. Batı Avrupa ülkelerindeki Türkiyelileri dikkate almadan politik göçmenleri yeterince değerlendirebilmek mümkün değildir. Dar olarak politik anlamda bile böyledir bu. Örneğin 12 Eylül 1982’de Frankfurt’ta yapılan protesto yürüyüşüne katılım 30 bin kişiydi, az mı?

Şu da söylenebilir: Böyle bir yaklaşıma sahip olabilmek için Almanya’da yaşamak (ya da bu ülkeyi iyi bilmek) gerekir. Türkiye devrimci hareketi Paris’te, en yoğun olduğu zamanda bile hep küçük bir çevrede kalmıştır.

Aydınoğlu’nun önemli bir saptaması dışardaki siyasilerle içerdekilerin birbirlerinden pek farklı olmadıkları konusundadır. Hani kimileri zaman zaman “Avrupa çürütür insanı” diye saçmalar (ama dönmek için hiç bir engeli bulunmamasına karşın yine de burada kalmaya devam eder ya), bu tür değerlendirmelerin belirtisi bile yoktur kitapta. Aydınoğlu Avrupa’yı oldukça iyi tanımış, yine de Doğu insanıyla Batı insanını birbirine fazla benzetiyor gibi geldi bana. Irkçılık Batı’ya özgü değil, baskı ve terörün Doğu’ya özgü olmadığı gibi. Yine de, Batılı olmak belirli kurumlar ve yasalardan ziyade bir kafa yapısına sahip olmaksa eğer, Türkiye insanı Batılı değildir. Olması zorunlu da değildir. Kendisini Batılı olmaya zorlayarak kimlik sorununu daha da derinleştirmekten başka şey yapmamaktadır. Sorun, Avrupa’nın sorularını sorabilecek düzeye gelmek değil, bu bir çözümsüzlükten ötekine geçmek olur. O sorular ki insanlığın sorularıdır ve ilk kez sorulmuyorlar ve cevapları burada değildir. Fanon’da asıl olan da budur sanıyorum. Aydınoğlu’nun da belirttiği gibi Lefebvre’in ütopya tanımı gibi: *“Mümkün olanın pratiği olmayan hissi.”*

Son sayfası kitabın, “ihtiyacın garip sanatı” başlıklı birkaç satırlık bir bölüm: “İkincisi kırk yaşlarında bir genç adam...’ *Dubliners’den bu birkaç kelime nasıl da dikkatimi çekti bu akşam metroda! Hemen altını çizdim. Bugün de James Joyce yetişti imdadıma işte. ,İhtiyacın garip sanatı’ değil mi bu?”*

Bu birkaç satır bütün kitabın psikolojisinin özeti gibi. Bugün 40-50 yaş arasında olan devrimciler birkaç hayat birden yaşadılar. Bunun insanı büyük bir gerilime ve ardından da

yorgunluğa itmemesi mümkün değildir. Üstelik kazanamadılar. Şimdi dünyaya arkanı dönüp gitmek var ya da tarihin kenarına çekilip yaşamak. Bir bölümü, geçmişini reddetmese bile öyle yapıyor, hele de yılları “küçük sektlerin o kadar politik olmayan didişmeleri içinde geçmişse.” Aydınoğlu’nun büyük bir şansı var: Yazıyor. İnsan hayatta hiç bir zaman tek alana dayanmamalı. İki olabiliyorsa üç alana dayanmalı (fazlası insanın gücünü aşar zaten.) Bunun birisi birlikte olunan kişi dersiniz, geriye iki alan kalır. Birisi politikadır, öteki edebiyattan felsefeye ya da sinemaya kadar çeşitlenebilir. Politikayla ilgilidir, ama özdeş değildir. İnsan bir alandaki büyük sarsıntıyı ötekine dayanarak geçirebilir o zaman. İnsanın sağlamlığı, esnekliği –hep bilinir- iç zenginliğine bağlıdır. Bu ise insanın birden fazla alana dayanmasına doğrudan bağlıdır.

Olur, olmaz değil!

Avrupa ve Türkiye’de Yazın, Sayı 73, Kasım 1996